



УДК 364.2:331.1

СОЦІАЛЬНА БЕЗПЕКА: НОВІ ВИМІРИ В СУЧАСНОМУ ГЛОБАЛЬНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Оксана Поплавська

*ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана», Київ, Україна*

Резюме. Світ постійно змінюється, але незмінним залишається прагнення людини та країни до безпеки, що безумовно включає економічну, соціальну компоненти. У надзвичайних умовах це актуальнішими постають виклики соціальної безпеки, адже нівелювання ризиків сприятиме розвитку та якісному існуванню людини, країни, а у разі неможливості подолати негативні наслідки в цій царині затягуватиме зашморг на майбутньому. Тому метою дослідження є аналіз соціально-економічних детермінант, що визначають соціальну безпеку в сучасному глобальному середовищі. Грунтуючись на авторській методиці оцінювання рівня соціальної безпеки, проаналізовано маркери та індикатори соціальної безпеки за групами: ринок праці, матеріальне благополуччя, якість соціально-трудова відносин, виокремлено екологічну компоненту, як складову безпеки людини. Результати дослідження показали, збільшення ризиків на ринку праці через зменшення можливості працевлаштуватися, про що свідчить статистика рівня безробіття та навантаження на одне вільне робоче місце. Нестабільність екосистеми ринку праці, яка проявилася через епідемію covid-19 та посилюється військовими діями тепер, демонструє поглиблення диспропорцій на ринку праці. Унаслідок цього наростають ризики соціальної безпеки у групі матеріального благополуччя. Зокрема намітилася тенденція до зростання бідного населення, усе більше звужуються можливості людей для розвитку та збереження здоров'я. На жаль паралельно відбуваються процеси посилення тиску на державу щодо забезпечення достатнього рівня соціальних гарантій. Умовно стабільними є показники соціальної безпеки у групі якості соціально-трудова відносин, де відзначається задовільний рівень довіри до соціального діалогу, адаптовані та обрані найефективніші методи комунікації та запроваджені змішані регламенти організації трудової діяльності на підприємствах. Оцінювання екологічної компоненти соціальної безпеки людини показала недостатність зусиль задля забезпечення життєдіяльності населення. Отже, в цілому новий вимір рівня соціальної безпеки в глобальному середовищі передбачає врахування соціально-економічних аспектів життя людини, що безумовно пов'язані з розвитком людського капіталу та порівнюються з цілями (їх досягнення) щодо збереження трудового потенціалу країни.

Ключові слова: соціальна безпека, людський капітал, матеріальне благополуччя, соціально-трудова відносини, комунікації, ринок праці.

https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu2022.02.021

Отримано 20.04.2022

URL 364.2:331.1

SOCIAL SECURITY: NEW DIMENSIONS IN THE MODERN GLOBAL ENVIRONMENT

Oksana Poplavska

Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman, Kyiv, Ukraine

Summary. The world is constantly changing, but the desire of a man and country for security remains unchanged, which certainly includes economic and social components. In emergencies, the challenges of social security become even more urgent, because the leveling of risks will contribute to the development and

quality of human existence, the country, and if it is impossible to overcome the negative consequences in this area will delay the future. Therefore, the aim of the investigation is to analyze the socio-economic determinants that determine social security in today's global environment. Based on the author's methodology for assessing the level of social security, markers and indicators of social security are analyzed by groups: labor market, material well-being, quality of social and labor relations, identified environmental component as part of human security. The results of the investigation show the increase in risks in the labor market due to reduced employment opportunities, as evidenced by statistics on unemployment and the workload per vacancy. The instability of the labor market ecosystem, which has emerged from the covid-19 epidemic and is now exacerbated by hostilities, demonstrates the widening of labor market imbalances. As a result, the risks of social security in the group of material well-being increase. In particular, there is a growing trend of poor people, increasing opportunities for people to develop and maintain good health. Unfortunately, there are simultaneous processes of increasing pressure on the state to ensure sufficient level of social guarantees. Conditionally stable are the indicators of social security in the group of quality of social and labor relations, where there is satisfactory level of trust in social dialogue, adapted and selected the most effective methods of communication and introduced mixed regulations for work in enterprises. The assessment of the environmental component of human social security demonstrate the lack of efforts to ensure the livelihood of the population. Thus, in general, the new dimension of social security in the global environment involves the socio-economic aspects of human life, which are certainly related to the development of human capital and compared with the goals (their achievement) to preserve labor potential.

Key words: social security, human capital, material well-being, social and labor relations, communications, labor market.

https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu2022.02.021

Received 20.04.2022

Постановка проблеми. Глобальна соціально-економічна екосистема має настільки складну структуру та різні прояви, що подекуди складно уявити як дії в одній країні відобразяться на розвитку інших. Останні роки ця екосистема позначилася потужною глобалізацією, переміщенням центрів продукування високотехнологічних продуктів, побудовою складних (за участю з різних країн світу) виробничих ланцюгів, а також поглибленням спеціалізації країн та переорієнтацією на горизонтальні управлінські моделі, що стимулювалася поширенням цифрової економіки. Це зробило її досить продуктивною, але вразливішою. Зокрема, це проявилось сьогодні, коли руйнується звичний уклад. Як живий організм така екосистема розвивається за власними законами, які, на жаль, наукова спільнота не в змозі опанувати, і відповідно до «ефекту метелика» стає ще непередбачуванішою. У цьому контексті питання соціальної безпеки, як передумова сталого розвитку країни, виноситься на передову.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Досліджуючи категорію соціальна безпека, переважна більшість науковців ототожнює її зі сферою соціального захисту населення, що реалізується через інструменти соціального страхування та пов'язані з політикою урядів країн щодо подолання бідності. Гнибідженко І. Ф. та Колот А. М. [14] відзначали, що соціальна безпека проявляється через призму політики доходів населення. Разом з тим, Гошовська В. А., Ілляш О. І. та Куценко В. І. [8, 10, 15] наголошували на тому, що соціальна безпека має визначатися рядом показників, серед яких вагоме місце посідають демографічні – народжуваність, рівень смертності, а також ринку праці – безробіття. Очевидно такий вузький підхід не дозволяє діяти на упередження появи соціальних ризиків для країни. При цьому єдиного бачення та чіткої класифікації таких ризиків також не існує. Водночас науковці пропонують розглядати поняття соціальної безпеки не лише на рівні держави, але й на індивідуальному рівні, тобто особи. Це породжує ще більшу неузгодженість та нерозуміння сутності соціального ризику, способів його упередження. В зарубіжній літературі, вивчаючи сутність та зміст соціальної безпеки людини, наголошується на

його екологічній компоненті [3]. Окремо розглядається соціальна безпека як культурологічна складова життєдіяльності людини [7]. Сама дефініція «соціальна безпека» на рівні держави здебільшого ототожнюється з соціальним забезпеченням [5], де ключову роль відіграють такі складові, як доступ до освіти, мобільність робочої сили тощо. У глобальному масштабі стан соціальної безпеки визначають за цілями сталого розвитку [6]. Тож спільним для усіх підходів є розуміння, що досягти соціальної безпеки неможливо без створення передумов розвитку людського капіталу [13]. Ризики у цій царині на усіх рівнях взаємопов'язані один з одним. Відтак основними завданнями держави, соціальних партнерів є своєчасно реагувати на ризики життєвого циклу організації, ринку праці, нових зовнішніх ризиків, а також намагатися зменшити їх серйозність та частоту проявів (тобто сприяти відновленню усталених відносин, соціального миру та інклюзії).

Метою дослідження є аналіз соціально-економічних детермінант, що визначають соціальну безпеку в сучасному глобальному середовищі.

Постановка завдання. Для досягнення поставленої мети визначено такі наукові завдання: узагальнити та представити осучаснене бачення змісту соціальної безпеки, окреслити групи базових індикаторів, що характеризують рівень досягнення соціальної безпеки, розкрити детермінанти соціальної безпеки в країні, оцінити рівень досягнення соціальної безпеки за представленими детермінантами та індикаторами в сучасних умовах нестабільно глобального середовища.

Для вирішення поставлених завдань використано наступні методи: експертного опитування, статистичного та контент аналізу, узагальнення та групування, системний підхід.

Виклад основного матеріалу. Досліджуючи те, як змінилися й трансформуються реалії, що визначають соціальну безпеку в Україні, варто відзначити таке. Військові події суттєво змінили структуру цінностей та виокремили нові пріоритети для людей. Серед домінант варто назвати потребу в забезпеченні фізичної безпеки людини та членів її родини, цілісності країни, безпеки житла тощо. Усе це свідчить про необхідність під час оцінювання соціальної безпеки на індивідуальному рівні враховувати рівень задоволення базових потреб людини. Не менш важливим стає не лише питання продовольчої безпеки, але й забезпечення достатнього рівня охорони здоров'я. Усе це може більшою мірою забезпечити лише держава (самотужки людина в таких екстремальних обставинах не може вирішити усі проблеми), тому її роль сьогодні є неоціненною. Це означає, що соціальну безпеку на індивідуальному рівні не можна розглядати окремо від національного рівня. Тобто дії уряду стосовно реалізації прав людини, її свобод, забезпечення функціонування державного апарату, створення сприятливих соціально-економічних та екологічних умов – це поле відповідальності держави за соціальну безпеку країни. Водночас не можна забувати, що соціальну складову безпеки країни формують відносини в суспільстві, у т.ч. соціально-трудові. Отже, розглянемо основні виміри соціальної безпеки з урахуванням глобального середовища.

Грунтуючись на авторській методиці оцінювання рівня соціальної безпеки, спершу проаналізуємо маркери та індикатори ринку праці. Прогнозованим було зростання рівня безробіття, отже навантаження на одне робоче місце через covid-19, який лише зробив очевидними ті процеси стагнації та перекосів в економіці, що були. При цьому зростання безробіття спостерігається в усіх сферах економічної діяльності, хоча більшою мірою – у сфері послуг. Така ситуація, коли спостерігаємо перевищення офіційного рівня безробіття над його природним, поглиблює проблеми у сфері доходів населення та загострює ризик переходу робочої сили у «сіру зону» ринку.

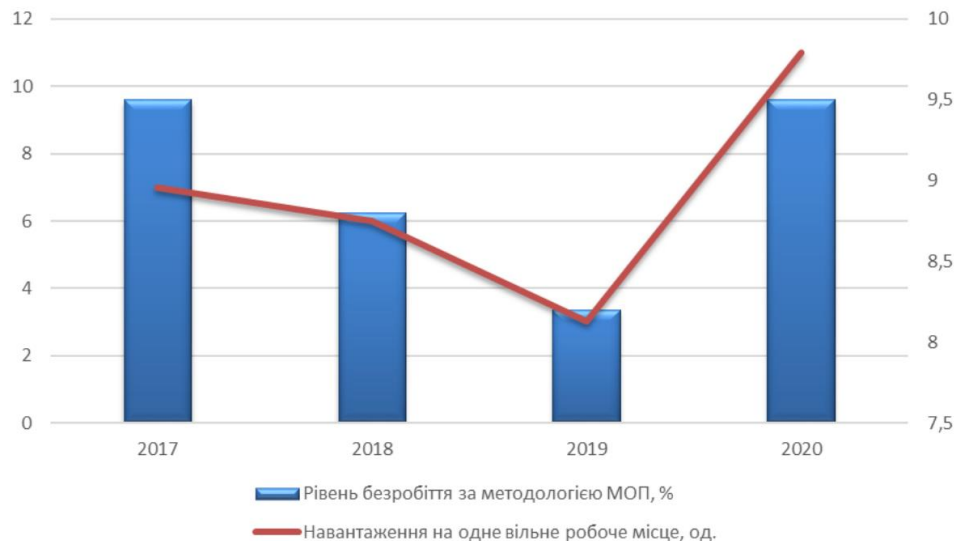


Рисунок 1. Динаміка індикаторів соціальної безпеки за групою «ринок праці»

Figure 1. Dynamics of social security indicators by labor market group

Також про рівень соціальної безпеки свідчить те, яким є екосистема самого ринку праці, адже екосистема віддзеркалює те, як взаємодіють різні організації та інфраструктурні об'єкти, у т.ч. громадські та державні, які існують правила та цінності співіснування та спільного функціонування, включаючи компоненти: економічну, соціальну, організаційну, культурно-ціннісну, інформаційну та екологічну [4]. Але важливою умовою еволюції (розвитку) екосистеми ринку праці є прагнення рівноваги, соціальної згуртованості, що неможливо досягти без гармонізації відносин у соціально-трудовій сфері в цілому. Сьогодні екосистема ринку праці відчула тиск воєнного стану, адже багато людей залишилися без роботи через вимушений переїзд та закриття організацій, деякі підприємства втратили працівників через мобілізацію, що негативно відобразилося на структурі попиту та пропозиції робочої сили. Тому не зважаючи на розвиненість існуючої інфраструктури ринку праці України, регламентацію трудових відносин залишається небезпека – втрата кваліфікованої робочої сили, що потребує значного докладання зусиль як з боку держави, так і соціальних партнерів.

Другою складовою безпекового середовища соціально-трудових відносин є матеріальне благополуччя населення. Звернімо увагу, що в Україні до бідного населення відносять те, чий середньодушові еквівалентні сукупні витрати є нижчими за фактичний (розрахунковий) прожитковий мінімум. За цим показником останні кілька років відноситься майже половина населення. Порівнявши ці дані з результатами дослідження щодо самооцінювання рівня їх доходів протягом року, побачимо чітку кореляцію (рис. 2), що свідчить не лише про об'єктивність підходу до оцінювання бідності, але й розкривають стан задоволення базових потреб людини, злам ціннісної структури мотивації. Як бачимо, епідеміологічна ситуація значно посилила ризики втрати доходів – основи формування достатнього рівня благополуччя. Також ці дані свідчать, що соціальні гарантії, які надає держава, недостатні для соціальної підтримки домогосподарств (адже розрив між часткою населення, чій середньодушові еквівалентні сукупні витрати є нижчі за фактичний прожитковий мінімум, тобто ця категорія людей постійно економить, та часткою домогосподарств, що відзначають труднощі з матеріальними ресурсами для забезпечення первинних потреб (харчування), свідчить про використання раніше накопичених ресурсів, викривлення структури доходів та витрат домогосподарств і перехід населення у тіньовий сектор економіки).

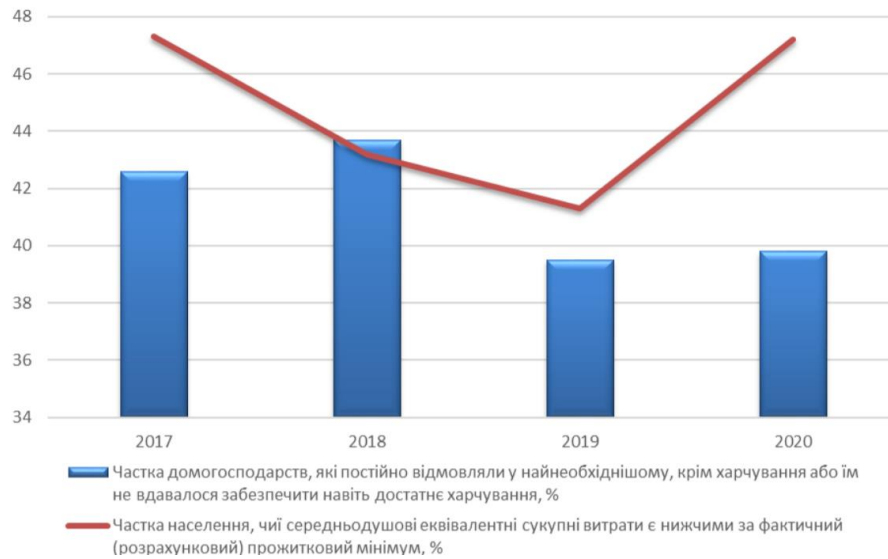


Рисунок 2. Динаміка індикаторів соціальної безпеки за групою матеріального благополуччя

Figure 2. Dynamics of social security indicators by material support group

Але за такого підходу залишається поза увагою сам ризик (як передумова) поглиблення небезпеки у царині доходів населення та матеріальної нерівності. Тому автор пропонує та використовує показник оцінювання потенціалу заробітної плати [1] (оскільки здебільшого вона є основним джерелом доходів) для робочої сили. Відповідно до наших розрахунків (рис. 3) потенціал заробітної плати, тобто її спроможність не лише відтворювати робочу силу, але й мотивувати, сприяти розвитку людського капіталу, залишається на доволі низькому рівні. Зростання розриву між середньою заробітною платою та прожитковим мінімумом спонукає до висновку про низький рівень соціальних гарантій для населення, а також про недооціненість вартості робочої сили. За такої моделі розподілу доходів населенню, важливо, аби зберігалися високі соціальні стандарти та безоплатні послуги освіти, охорони здоров'я.

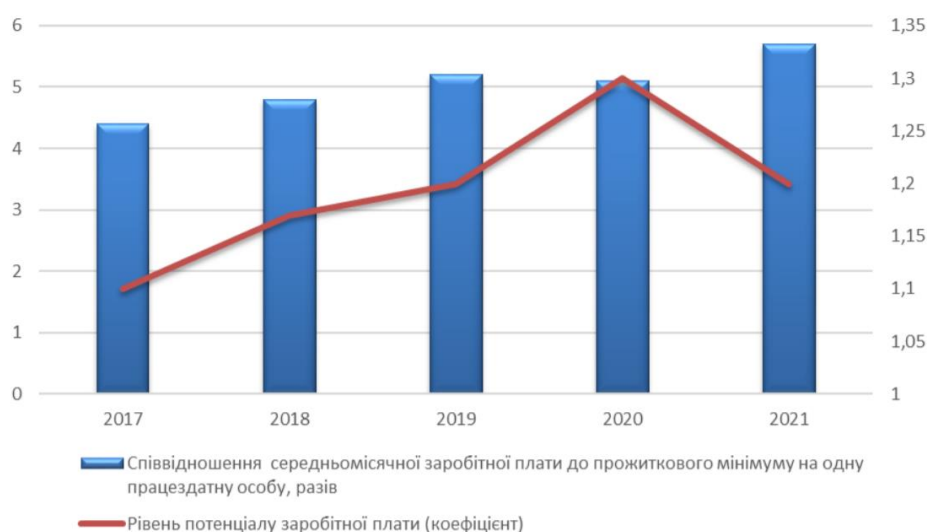


Рисунок 3. Динаміка індикаторів соціальної безпеки за групою розвитку людського капіталу

Figure 3. Dynamics of social security indicators by group of human capital development

Оцінюючи витрати на сферу освіти та охорони здоров'я в Україні та європейських країнах побачимо, що такі витрати з бюджету приблизно коливаються на однаковому рівні. Зокрема, середній показник частки ВВП, що спрямовується на освіту в ЄС-28 становить 4,6% [11]. В Україні споживчі витрати домашніх господарств за цілями у % до ВВП на освіту склали у 2020 році 1,2%, а на охорону здоров'я – 6,3% [12]. Водночас слід наголосити, що у структурі цих витрат переважають витрати на оплату праці працівників [9]. Тому ризики щодо низької спроможності розвивати людський капітал в Україні зберігаються.

Не менш важливою детермінантною створення передумов соціальної безпеки, особливо на ринку праці, є стан та якість самих соціально-трудова відносин. На цьому полі важливо оцінити не стільки поширеність договірних інструментів регулювання соціально-трудова відносин, скільки ступінь дотримання зобов'язань сторонами угод та договорів, а також відповідність форм, способів залучення персоналу, організації їхньої праці викликам сьогодення. Таке можливо здійснити лише за допомогою експертного опитування (проводилося протягом вересня – грудня 2021 року серед працівників підприємств зв'язку, торгівлі, транспорту, сфери розваг), де ступінь дотримання зобов'язань сторонами договорів (індивідуальний рівень та виробничий) визначена як рівень довіри до соціального діалогу (за методикою передбачалися оцінки: відсутність довіри – 0 балів, низька довіра – 1 бал, більше довіряю, ніж не довіряю – 2 бали та цілком довіряю – 3 бали). За результатами опитування (рис.4) переважна більшість респондентів відзначила ступінь довіри на рівні «скоріше довіряю ніж не довіряю», що є позитивною характеристикою договірних відносин. Тобто в цілому ті трудові відносини, що склалися, відповідають потребам як самих працівників, так і підприємців.

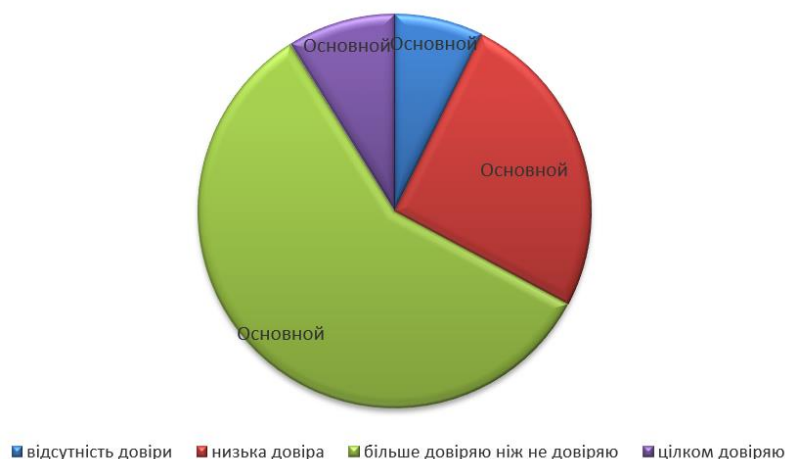


Рисунок 4. Рівень довіри до соціального діалогу (% відповідей респондентів)

Figure 4. Level of trust in social dialogue (% of respondents' answers)

Щодо організації трудової діяльності працівників, то оцінка такої роботи відповідає потребам кожного підприємства, тому узагальнена форма відповідей не буде коректною. Але в цілому поширення віддаленої роботи позитивно сприймається як працівниками, так і роботодавцями. Проблемними питаннями під час такого переходу залишаються такі: комунікації, унормування робочого часу та часу відпочинку, нормування праці. Таким чином, до детермінант соціально-економічного середовища (підприємницької екосистеми), що становить соціальну безпеку, безумовно варто

віднести якість комунікацій у колективах, особливо вертикальних під час транслявання цілей та задач і горизонтальних – для вирішення завдань.

Провівши дослідження (опитування серед експертів), було систематизовано й виокремлено найефективніші для комунікацій (в рамках реалізації соціально-трудова відносин) в організаціях методи:

– Зустрічі Face to face або групові – для працівників даний метод є найефективнішим, але на сьогодні він має ряд особливостей. Це скоріше візуальне онлайн спілкування (відеоконференція) за віддаленої форми роботи або класична форма очного спілкування в офісі для традиційної зайнятості. Як відзначають експерти, цей метод краще використовувати, коли обговорюються план роботи, зміст та постановка завдань, розробляється стратегія, а також для вирішення особистих питань і поширення інформації (зокрема щодо досягнень).

– Телефон – надає можливість отримати потрібну інформацію та вирішити питання досить швидко, але обмежує кількість осіб, що спілкуються (тому не підходить для постановки завдань групі, команді).

– E-mail, корпоративна пошта – надіслані повідомлення в електронному вигляді – це швидко, але краще використовувати для передавання рутинних, повсякденних завдань, або таких, що не потребують термінової відповіді. Ключовою перевагою є можливість передавати великі обсяги даних і потім зберігати їх на своєму робочому місці.

– Соціальні мережі – усі ресурси, як то офіційний веб-сайт; головна сторінка у Facebook, Instagram; сторінки керівників у соціальних мережах та каналах; інші спільні групи та чати створюють простір для обміну загальною інформацією для усіх, але обмежують обіг спеціальної інформації та часто переобтяжені зайвими коментарями, тому використовуються для посилення мотивації, аналізу стану соціально-психологічного клімату тощо.

– Віддалений доступ до баз і управлінських систем компанії – це фактично створення віддаленого робочого місця для працівника, що є індивідуалізованим по суті. За такої організації робочого місця працівник може працювати як на власному комп'ютері так, і організації, яка прагне надати оргтехніку в користування працівникові (для збереження конфіденційності інформаційних потоків).

Також респонденти наголошують на тому, що в нинішніх умовах найпоширенішими є змішані регламенти організації трудової діяльності, тобто коли для різних категорій посад визначаються особливі режими праці, зайнятості тощо. Слід також звернути увагу, що лише у правильному поєднанні каналу зв'язку та цільової аудиторії, на яку він спрямований, можливо реалізувати якісні внутрішньокорпоративні комунікації.

Розглядаючи соціальну безпеку в глобальному вимірі доцільно казати про екологічну безпеку, що є основою індивідуальної безпеки людини та національної безпеки країни. Наразі оцінювання екологічної безпеки краще здійснювати за даними індексу екологічної безпеки, за яким Україна посіла 60 місце серед усіх країн світу у 2020 році (індекс екологічної безпеки середовища дорівнював 49,5), що є середнім порівняно з іншими країнами (перше місце посідає Данія з індексом екологічної безпеки середовища 82,5, а останнє – Ліберія з індексом екологічної безпеки середовища 22,6) [2]. Таким чином, на полі екологічної безпеки в Україні залишається безліч проблем та ризиків для соціальної безпеки.

Висновки. Соціальна безпека країни та кожної людини невід'ємно залежить від правил, відносин, що реалізуються. Відтак її детермінантами виступають чинники, які характеризують різні прояви соціально-трудова життя та екології, що щільно пов'язано з реалізацією концепту гідної праці, цілей сталого розвитку, особливо в

частині інклюзивного залучення, антидискримінаційного та справедливого ставлення до кожного, індивідуальної та колективної відповідальності. Результати аналізу засвідчили, що «больових точок» в Україні ще багато; на жаль військові події лише загострюють проблеми. Площина вірних рішень знаходиться у сфері реалізації дій, спрямованих на розвиток і збереження людського капіталу. Через таке важливо вже сьогодні приймати відповідні закони (щодо зайнятості, трудової мобільності, демографічних стимулів та ін.), запроваджувати дієві інструменти та підходи (діалог, відкритість, автономізація, державна підтримка та соціальні гарантії й ін.), що забезпечать збереження трудового потенціалу та розвиток людського капіталу в майбутньому.

Conclusions. The social security of the country and of each person is inseparably dependent on the rules and relations that are being implemented. Therefore, its determinants are factors that characterize the various manifestations of social and labor life and ecology, which is closely linked to the implementation of the concept of decent work, sustainable development goals, especially in terms of inclusive involvement, anti-discrimination and fair treatment of individual, and collective responsibility. The results of the analysis show that there are still many «pain points» in Ukraine; unfortunately, military events only exacerbate the problem. The plane of the right decisions is in the field of implementation of actions aimed at the development and preservation of human capital. That is why today it is important to adopt appropriate laws (on employment, labor mobility, demographic incentives, etc.), to introduce effective tools and approaches (dialogue, openness, autonomy, state support and social guarantees, etc.) that will ensure the preservation of labor capacity and development of human capital in the future.

Список використаної літератури

1. Danylych N., Poplavska O. Social responsibility and social partnership in the 4th industrial revolution context: case of Ukraine. REVESCO. Revista De Estudios Cooperativos, 2020. 135, e69185. DOI: <https://doi.org/10.5209/reve.69185>
2. Environmental Performance Index 2020. Global metrics for the environment: Ranking country performance on sustainability issues. URL: <https://epi.yale.edu/downloads/epi2020report20210112.pdf>.
3. Kathryn A. Gwiazdon. Human Security and Global Environmental Governance. URL: <https://opentextbc.ca/humansecurity/chapter/environmental-governance/>.
4. Lopuschnyak H, Chala N. and Poplavska O. Socio-economic determinants of the ecosystem of sustainable development of Ukraine. IOP Conference Series: Earth and Environmental Science. Vol. 915. 012019. URL: <https://iopscience.iop.org/article/10.1088/1755-1315/915/1/012019>.
5. Ten Global Challenges for Social Security 2019 – Developments and Innovation. International Social Security Association (ISSA). 2019. URL: <https://www1.issa.int/html/10/images/2-10-challenges-Global-2019-WEB.pdf>.
6. Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development. URL: <https://sdgs.un.org/2030agenda>.
7. W. Neil Adger (UK), Juan M. Pulhin (Philippines), etc. Human Security. URL: https://www.ipcc.ch/site/assets/uploads/2018/02/WGIIAR5-Chap12_FINAL.pdf.
8. Ілляш О. І. Трансформаційні системи соціальної безпеки України: регіональний вимір: монографія. Л.: ПАІС, 2012. 592 с.
9. Качула С. В., Заруцька О. П. Бюджетне фінансування вищої освіти та охорони здоров'я – домінантна умова реалізації політики розвитку людського потенціалу. Ефективна економіка. 2021. № 9. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=9274>. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2021.9.15>
10. Куценко В. І., Удовиченко В. П.. Соціальна безпека в контексті сталого розвитку: монографія. Чернігів: Видавець Лозовий В. М., 2011. 656 с
11. Ніколаєв Є., Длугопольський О. Реформа вищої освіти України: реалізація профільного закону в 2014–2016 рр. Звіт. Київ, 2016. 24 с. URL: <http://parlament.org.ua/wp-content/uploads/2016/12/NE-shadow-report-final.pdf>.
12. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
13. Поплавська О. М. Стратегія соціальної безпеки України в умовах глобалізаційних змін. Соціально-трудові відносини: теорія та практика: зб.наук.праць. 2015. № 2 (10). С. 137–144.
14. Соціальна безпека: теорія та українська практика: монографія / за ред. І. Ф. Гнибіденка, А. М. Колота, В. В. Рогового. К.: КНЕУ, 2006. 292 с

15. Соціальна держава: український вибір: монографія / за ред. В. А. Гошовської; вид. друге. К.: ЦПСД, 2007. 337 с.

References

1. Danylevych N., Poplavska O. Social responsibility and social partnership in the 4th industrial revolution context: case of Ukraine. *REVESCO. Revista De Estudios Cooperativos*, 2020. 135, e69185. DOI: <https://doi.org/10.5209/reve.69185>
1. Environmental Performance Index 2020. Global metrics for the environment: Ranking country performance on sustainability issues (accessed: 02.05.2022). URL: <https://epi.yale.edu/downloads/epi2020report20210112.pdf>.
2. Kathryn A. Gwiazdon. Human Security and Global Environmental Governance (accessed: 30.04.2022). URL: <https://opentextbc.ca/humansecurity/chapter/environmental-governance/>.
3. Lopuschnyak H., Chala N. and Poplavska O. Socio-economic determinants of the ecosystem of sustainable development of Ukraine. IOP Conference Series: Earth and Environmental Science. Vol. 915. 012019. (accessed: 03.05.2022). URL: <https://iopscience.iop.org/article/10.1088/1755-1315/915/1/012019>.
4. Ten Global Challenges for Social Security 2019 – Developments and Innovation. International Social Security Association (ISSA). 2019 (accessed: 04.05.2022). URL: <https://ww1.issa.int/html/10/images/2-10-challenges-Global-2019-WEB.pdf>.
5. Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development (accessed: 05.05.2022). URL: <https://sdgs.un.org/2030agenda>.
6. W. Neil Adger (UK), Juan M. Pulhin (Philippines), etc. Human Security (accessed: 05.05.2022). URL: https://www.ipcc.ch/site/assets/uploads/2018/02/WGIIAR5-Chap12_FINAL.pdf.
7. Illiash O. I. Transformatsiini systemy sotsialnoi bezpeky Ukrainy: rehionalnyi vymir: monohrafiia. L.: PAIS, 2012. 592 p. [In Ukrainian].
8. Kachula S. V., Zarutskya O. P. Biudzhethne finansuvannia vyshchoi osvity ta okhorony zdorovia - dominantna umova realizatsii polityky rozvytku liudskoho potentsialu. *Efektivna ekonomika*. 2021. № 9. (accessed: 01.05.2022). URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=9274>. DOI: 10.32702/2307-2105-2021.9.15. [In Ukrainian].
9. Kutsenko V. I., Udovychenko V. P.. Sotsialna bezpeka v konteksti staloho rozvytku: monohrafiia. Chernihiv: Vydavets Lozovyi V. M., 2011. 656 p. [In Ukrainian]. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2021.9.15>
10. Nikolaiev Ye., Dluhopolskyi O. (2016) Reforma vyshchoi osvity Ukrainy: realizatsiia profilnoho zakonu v 2014–2016 rr. *Zvit*. Kyiv, 2016. 24 p. (accessed: 01.05.2022). URL: <http://parlament.org.ua/wp-content/uploads/2016/12/HE-shadow-report-final.pdf>. [In Ukrainian].
11. Ofitsiynyi sait Derzhavnoi sluzhby statystyky Ukrainy. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>. [In Ukrainian].
12. Poplavska O. M. Stratehiia sotsialnoi bezpeky Ukrainy v umovakh hlobalizatsiinykh zmin. *Sotsialno-trudovi vidnosyny: teoriia ta praktyka: zb.nauk.prats.* 2015. No. 2 (10). P. 137–144. [In Ukrainian].
13. Sotsialna bezpeka: teoriia ta ukrainska praktyka: monohrafiia / za red. I. F. Hnybidenka, A. M. Kolota, V. V. Rohovoho. K.: KNEU, 2006. 292 p. [In Ukrainian].
14. Sotsialna derzhava: ukrainskyi vybir: monohrafiia / za red. V. A. Hoshovskoi; vyd. druhe. K.: TsPSD, 2007. 337 p. [In Ukrainian].